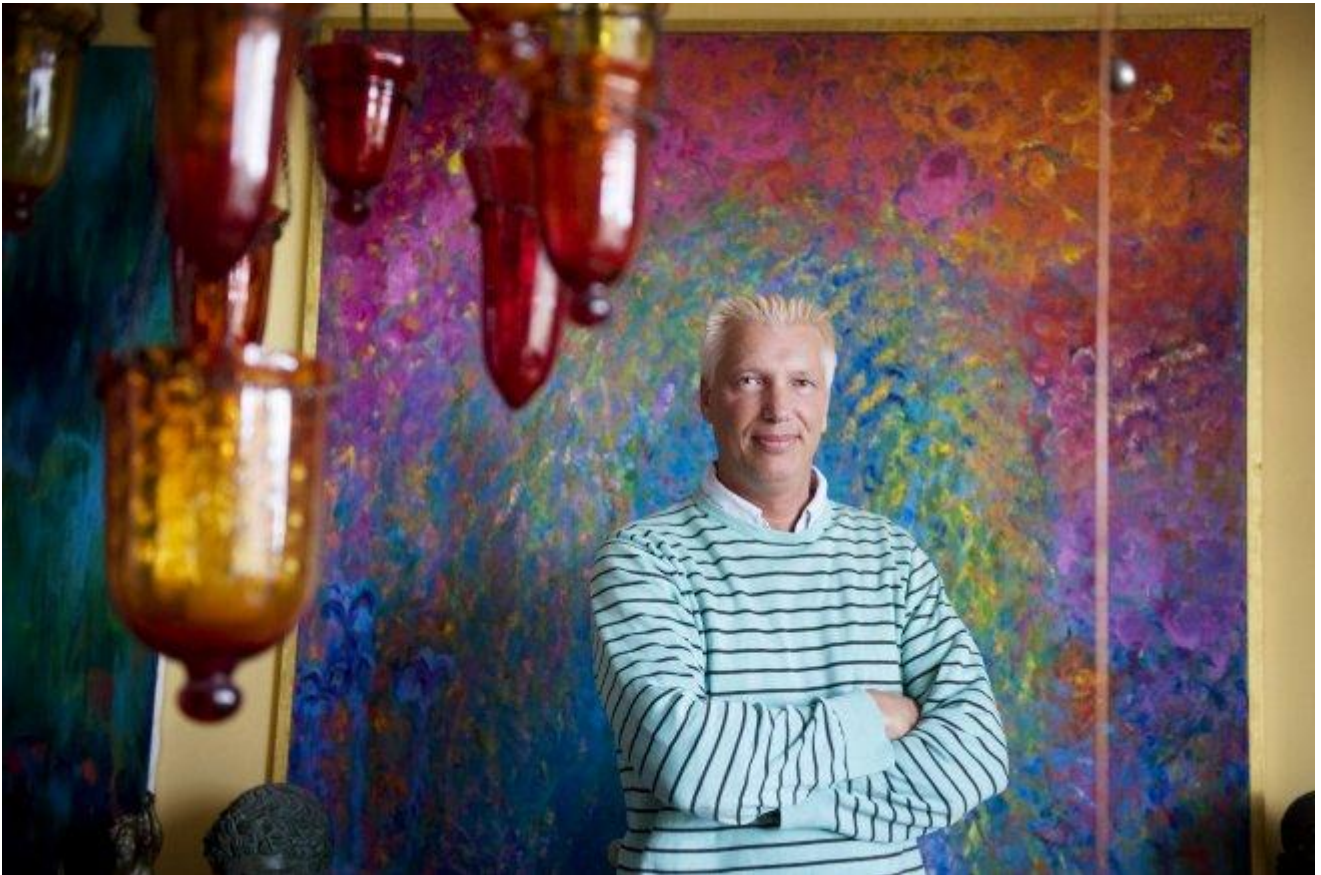

Psykiatrisk håndbog til operaelskere

Operasanger Sebastian Swane har fejret triumfer som solist og har blandt andet optrådt i Operaen i Sidney. Siden blev han også overlæge og bor i dag på Amager i København, hvor han blandt andet råder over 14 højtalere i sin tætpakkede lejlighed. --

- Malene Korsgaard Lauritsen.

flexblock

flexblock

Emneord for denne artikel

[sebastian swane](#) | [opera psykiatri](#) | [sindslidelser](#)

flexblock

Skrevet af

Lars Henriksen

[Se flere artikler](#)

Kommenter Del

Lars Henriksen | 11. september 2010

Opera er ikke bare opera, men et langt dybere indblik i det menneskelige sind end nogen lærebog og den mest nuancerede beskrivelse af psykiske lidelser, der findes, mener operasanger og overlæge i psykiatri Sebastian Swane

"Nu spiller jeg 10 sekunder for dig, og læg så mærke til, hvordan hver eneste tone, hvert et instrument har en betydning," siger han og lader Mozarts "Don Juan" flyde ud af de 14 højtalere i den tætpakkede lejlighed på Amager.

Donna Elvira vil om lidt synge til sig selv for at berolige sit forelskede hjerte, der er blevet forrådt af den svigefulde Don Juan, men lige nu er det blot toner.

"Hør, først et lidelsesfuldt suk, så går hjerteslaget i gang. Og når hun prøver at berolige det, slår det dobbelt så hurtigt, kan du høre takten? Det er orkesteret, der fortæller, at virkeligheden er den modsatte af den, hun forsøger at bilde sig ind. Hun er forelsket, selvom hun ikke vil det. Og hun er allerede godt på vej til at blive manisk og psykotisk," forklarer Sebastian Swane, operasanger og ledende overlæge på psykoterapeutisk specialafsnit for ikke-psykotiske lidelser på Frederiksberg Hospital.

Der er mange måder at opleve opera på. For nogle er det noget skingert, for andre en etisk skønhed. For Sebastian Swane er det liv eller død, det er livets allerstørste følelser spilet ud.

Og så er det en håndbog til forståelsen af dybderne i den menneskelige psykologi og en lang række psykiske lidelser. Tag for eksempel Benjamin Britzens opera "Peter Grimes", hvor man kan lytte sig frem til en fuldstændig afdækning af de symptomer, der udgør forstadiet til skizofreni.

Det er en psykiatrisk håndbog for operaelskere, kun de færreste forstår at læse, men den eksisterer, og han kan bevise det, siger han. Det kræver dog en længere forklaring, og det er den, vi er kommet for at få. For spørgsmålene hober sig hurtigt op, startende med det indlysende: Hvordan hænger det sammen, at operakomponister allerede i 1700- og 1800-tallet kunne beskrive psykologiske fænomener og diagnoser, som videnskaben endnu ikke havde sat ord på?

"Mozart, Wagner, Verdi, Puccini. Alle de store havde en enorm interesse og indsigt i den menneskelige psyke. Nogle af dem skrev lige så meget litteratur, som de komponerede, og det er min påstand, at det netop er kombinationen af deres psykologiske viden og kompositoriske begavelse, der gør, at de betragtes som de største. For de er ikke nødvendigvis de teknisk bedste komponister eller dem, der skrev de skønneste melodier. Men de kunne skrive musik, der foregreb den moderne psykologi og viste menneskets væsen mere nuanceret, end noget sprog kunne gøre. Faktisk har jeg endnu ikke læst en lærebog, der kan matche dem i menneskelig indsigt," siger han og kan kun forklare denne evne med henvisning til de mange andre gennem historien, der har vist sig at være forud for deres tid. Shakespeare, der skrællede lagene af menneskepsyken allerede i 1500-tallet. Michelangelo, som huggede David-statuen ud af en fem meter høj marmorblok med en præcision, der stadig beundres i dag. Og arkitekterne, der flere tusinde år før vor tidsregning byggede templer i Egypten, som den dag i dag giver arkitekter hovedbrud.

Det er ikke en eksakt videnskab, han bedriver her, det erkender Sebastian Swane gerne. Der findes metervis af musikteori, der beskæftiger sig med de psykologiske lag i musikken, men at komponisterne ligefrem beskrev konkrete psykiske sygdomme som personlighedsforstyrrelser, maniodepressivitet og skizofreni, står foreløbig for hans egen regning.

Og den regning tager han gerne, for han bygger sine påstande på en unik dobbeltindsigt i opera og psykologi. Som blot 27-årig stod han som solist på operaen i Sydney, med blandt andre dame Joan Sutherland som sin partner og gjorde stor karriere verden over, inden han kastede sig over medicinstudierne og blev speciallæge i psykiatri og specialist i kognitiv psykoterapi. Skiftet var naturligt, for det var i høj grad de psykologiske dybder i operaen, der fascinerede ham.

"Hvis jeg sidder over for en patient og spørger: Hvad er du bange for? Hvad føler du? Så beskriver de ofte mange følelser på én gang, og præcis den proces, operaen beskriver med flere forskellige melodier spillet oven i hinanden – det, man kalder kontrapunkt – som hver for sig repræsenterer en sindstilstand. Der er forskellige instrumenter, ledemotiver, rytmer og fraseringer, som alle har forskellige betydninger. Når det er størst, sidder der 100 musikere i orkestergraven, der hver især spiller deres del af hovedpersonernes bevidsthed. Der er ikke en formidlingsform, der kommer tæt på at kunne beskrive menneskesindet på samme måde," forklarer han og kaster sig ud i sin bevisførelse.

Den indebærer linje for linje-analyser og sammenligninger med diagnoser. Igen og igen beskriver han musikstykker, som var de en psykiatrisk journal, og indimellem flyder de musiske argumenter igen ud af højtalerne. To af hans yndlingseksempler er to af de "psykopater", han selv elskede at være på scenen: figuren Scarpia i Puccini-operaen "Tosca" og figuren Jago i Verdis "Otello".

De beskrives begge gennem nedtonede, melodiske elementer, der rives fra hinanden og fremstår fragmentariske. Hver gang Scarpia optræder, ændres melodien til stive gentagelser, og der bruges primært rå messingblæsere og slagtøj i uforløste akkorder eller harmonier, der går itu. Rytmen er desuden ofte springende. Sammenlignet med diagnoselisten over den psykopatiske personlighedsforstyrrelse opfylder de to figurer de fleste af symptomkriterierne.

Endnu tydeligere bliver sammenhængen i eksempelvis "Carmen", hvor musikken beskriver Don José's manglende impulskontrol og konstante overdramatisering i form af en emotionel ustabil personlighedsforstyrrelse.

Eller Tjajkovskijs detaljerede beskrivelse af sin egen depression i operaen "Eugen Onegin". Det er ikke blot fascinerende på grund af komponisternes kunnen, men løfter også musikken op på et helt nyt niveau, mener han:

"Hvis man virkelig går ind i de psykologiske aspekter af de store operaer, kan de give en mere flerdimensionel tilgang til vores forståelse af menneskesindet. Vi er i den vestlige kultur opvokset med, at sproget alene er kilden til viden, men det er alt for begrænsende, for ord skaber ikke samme indlevelse og lige så omsluttende følelser, som operaen gør, når den er bedst," siger Sebastian Swane og forklarer, at mennesket er indrettet sådan, at vi vurderer verden både med tanker og følelser – ofte blot uafhængigt at hinanden. Det forklarer eksempelvis, hvorfor mange bliver ved med at søge tilbage til en person, de intellektuelt godt ved ikke er god for dem. Adskillelsen af tanker og følelser bliver ofte også tydelig, når vi læser en bog. Vi læser "Jeg elsker dig", men får kun beskrevet en tanke og mærker ikke følelsen bag ordene. Hvis din livsledsager siger: "Jeg elsker dig", får du følelserne i stemmen, spillet i øjnene, men du ved aldrig, hvilke følelser der i virkeligheden ligger bag. I operaen beskrives personernes tanker i teksten, men deres virkelige følelser hører man samtidig i musikken.

"I operaen får du det hele. De fortrængte følelser, løgnene, længslen, drømmene og manipulationen. Hvor mange gange har man ikke hørt folk sige: 'Jeg kan ikke beskrive, hvad jeg føler lige nu'. Nej, men måske kunne de spille eller synge det. Det var præcis det, der gjorde Maria Callas så berømt. Hver eneste frase, hun sang, var ladet med flere følelser og mere mening, end man kan beskrive med ord. Det samme gælder den unge kinesiske pianist Lang Lang. Han har efter sigende fået 40 millioner kinesere til at spille klaver og er på Forbes' liste over verdens 100 mest indflydelsesrige mennesker. Man når ikke dertil ved blot at være teknisk bedst, men ved at have den psykologiske indsigt til at kunne fortolke musikken, så følelse og tanke mødes."

henriksen@k.dk